

მასწავლებელთა განათლების ისტორია საქართველოში

ქეთევან ჭკუასელი

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, ქ. თბილისი 0128, ჭავჭავაძის გამზ. №1

ანოტაცია

მასწავლებელთა მომზადების ისტორია საქართველოში რამდენიმე პერიოდს მოიცავს:

- მეფის რუსეთის პერიოდი - XIX საუკუნის I ნახევარი-XX საუკუნის I მეოთხედი
 - სასულიერო სემინარიები და სასწავლებლები, კერძო პანსიონები, ვაჟთა გიმნაზიები - ამზადებენ მასწავლებლებს სახალხო სკოლებისა და საოჯახო აღზრდისათვის.
 - სახელისუფლებო სამასწავლებლო ინსტიტუტი 1866 წ. - ამზადებდა მასწავლებლებს საშუალო სკოლებისათვის, საოსტატო სემინარიები - ამზადებდნენ მასწავლებლებს ამიერკავკასიის დაწესებითი სკოლებისათვის. ყველა სასწავლებელი ემსახურებოდა რუსული პოლიტიკის გატარებას ამიერკავკასიაში, სწავლება რუსულ ენაზე მიმდინარეობდა.
 - დამოუკიდებელი საქართველოს პერიოდი - 1918-1921 წ.წ.
 - თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პედაგოგიური ფაკულტეტი - პირველად საქართველოში ამზადებს ეროვნულ სამასწავლებლო კადრებს.
 - საბჭოთა პერიოდი - 1921-1992 წ.წ.
 - თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - მასწავლებელთა წოდება ენიჭება უნივერსიტეტის ყველა კურსდამთავრებულს სავალდებულო წესით. ამზადებს საბაზო და საშუალო სკოლის მასწავლებლებს.
 - პედაგოგიური ინსტიტუტები - ამზადებენ მასწავლებლებს დაწესებითი და საშუალო სკოლებისათვის.
 - XX საუკუნის 90-იანი წლები
 - პედაგოგიური ინსტიტუტები გადაკეთდა უნივერსიტეტებად, მასწავლებელთა მომზადება ხდება იგივე პრინციპით.
 - XXI საუკუნის 2000-იანი წლები
 - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში 2002/03 წლებში შემოტანილი იქნა მასწავლებელთა მომზადების 60 კრედიტისანი მოდელი არჩევითობის პრინციპით.
 - 2005 წლიდან საქართველო შეუერთდა ბოლონის პროცესებს. ამჟამად ქვეყნის კანონმდებლობით საბაზო და საშუალო სკოლის მასწავლებლებს უნივერსიტეტების ბაზაზე ამზადებს განათლების მაგისტრატურა, ხოლო დაწესებითი სკოლის მასწავლებელს (I-VI კლასები) - განათლების ბაკალავრიატი.

მასწავლებლის სპეციალური პედაგოგიური მომზადების საკითხი პირველად კაცობრიობის ისტორიაში «იეზუიტთა» რელიგიურ სკოლებში დადგა. აღორძინების ეპოქამ, მისთვის დამახასიათებელი ჰუმანისტური პედაგოგიკიდან გამომდინარე, დააყენა ბავშვის აქტიურობისა და თავისუფალი აზროვნების საკითხი, რამაც ძალზე შეასუსტა რელიგიის გავლენა სკოლებზე. ამ ფაქტის საწინააღმდეგოდ, ცდილობდა რა საკუთარი გავლენის შენარჩუნებას, რელიგიურმა პირებმა შექმნეს «იესოს საზოგადოება», რომლის განსაკუთრებული ქმედებების შედეგად სკოლების უდიდესი ნაწილი მოექცა იეზუიტთა ხელში. იეზუიტებმა შექმნეს ე.წ. «კოლეგიუმები და სემინარები», სადაც სასწავლო პროცესი მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდა მანამდე არსებული რელიგიური

სწავლებისაგან და აგებული იყო ეპოქისათვის დამახასიათებელი პროგრესული ნიშნებით: ნათელი, დიდი ოთახები, კარგად აღჭურვილი სწავლების საშუალებებით, სწავლისა და დასვენების მონაცვლეობა, ხშირი არდადეგები და დღესასწაულები, უფასო სწავლება. სწავლების შინაარსს შეადგენდა «შვიდი თავისუფალი ხელოვნება, რომელსაც ემატებოდა გრამატიკა, რიტორიკა, ლიტერატურა, ისტორია, გეოგრაფია, «ერუდიციის» კურსი. სწორედ ეს ყოველივე წარმოადგენდა ეპოქის მოთხოვნებს, რითაც იეზუიტები კოლეგიუმებში იზიდავდნენ მმართველი კლასების შვილების უდიდეს ნაწილს. სწავლების პროცესში – იეზუიტები განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდნენ დიდაქტიკური პრინციპების დაცვას, სასწავლო პროცესის დაგეგმვას, მასწავლებლის სახეს, მის ფარისევლურ - რბილ და ჰუმანურ დამოკიდებულებას ბავშვებთან, მიმიკასა და ჟესტიკულაციასაც კი. სწავლების ეს მეთოდიკა, ცხადია, დადებითი მომენტია იეზუიტების კოლეგიუმებისა, მაგრამ ამ ყოველივეს მიღმა, იმალებოდა რელიგიური დოგმების შეფარვით გატარება და დაცვა სასწავლო პროცესში, რომლის უარყოფითი მომენტების გარჩევაზე ამჯერად არ შევჩერდებით.

სასწავლო პროცესისადმი ამგვარი დამოკიდებულება მოითხოვდა ღრმა ცოდნასა და ერუდიციას მასწავლებლისაგან, სწორედაც რომ მის სპეციალურ პედაგოგიურ მომზადებას, რაც განახორციელეს კიდევ იეზუიტებმა XVI-XVIII საუკუნეებში.

საქართველოში საგანმანათლებლო კერებს უძველესი პერიოდიდან ვხვდებით. საკმარისია დავასახელოთ კოლხეთის უმაღლესი რიტორიკული სკოლა (აკადემია) III-IV სს-ში, პეტრე იბერის მოღვაწეობა, გელათის და იყალთოს აკადემიები, პეტრიწონის სემინარია ბულგარეთში, განათლების ცენტრები ათონსა და პალესტინაში, სადაც ქართველი ჰუმანისტი მოაზროვნეები - პეტრიწი, შავთელი, მთაწმინდელები, იყალთოელი და სხვა თვალსაჩინო მასწავლებელი მოღვაწეობდა, მაგრამ წინამდებარე სტატიის მიზანია, არა განათლების ისტორიის შესწავლა საქართველოში, არამედ საკუთრივ მასწავლებელთა მომზადების ისტორიის შესწავლა და წარმოჩენა.

საქართველოში მასწავლებელთა პროფესიული მომზადების დაწესებულებებს XIX საუკუნიდან ვხვდებით. XIX საუკუნის I ნახევარში საქართველოს სახალხო სკოლები-სათვის მასწავლებლებს ამზადებდა თბილისის სასულიერო სემინარია (1817 წ), თბილისის, ქუთაისის და თელავის წმინდა ნინოს სასწავლებლები (1846, 1847, 1865 წწ), კერძო პანსიონები - ახვერდოვის (1820), კასტელის (1830), ფავრის (1854), ამიერკავკასიის კეთილშობილ ქალთა ინსტიტუტი (1840), აგრეთვე, ნაწილობრივ ვაჟთა გიმნაზიები, მაგრამ ეს არ იყო მათი ძირითადი დანიშნულება. ამასთან, მათ არ ჰქონდათ სათანადო პირობები მასწავლებელთა მოსამზადებლად და არც იყო შემუშავებული პედაგოგიური კადრების მომზადების გარკვეული სისტემა. ეს ფუნქცია ამ სასწავლებლებმა იტვირთეს მხოლოდ იმის გამო, რომ ქვეყანაში არ არსებობდა მასწავლებელთა მომზადების სპეციალური სასწავლებლები. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ამ სასწავლებლებში გარკვეული პერიოდიდან ფუნქციონირებდა სპეციალური პედაგოგიური კლასი, სადაც მასწავლებელთა მომზადების მიზნით ტარდებოდა ე.წ. “პედაგოგიური საუბრები” და იკითხებოდა საგანი “პედაგოგიკა” და “საგანთა დიდაქტიკებიც” კი.

პედაგოგიკის კურსი საქართველოში პირველად 1865 წელს იქნა შემოტანილი ამიერკავკასიის კეთილშობილ ქალთა ინსტიტუტში. ამ კურსს თავდაპირველად კითხულობდა ბესარიონ ღოღობერიძე, ხოლო შემდეგ 1897 წლამდე ნიკო ცხვედაძე.

მძიუხედავად ამ დაწესებულებათა უსისტემო და პედაგოგიურად მოუწესრიგებელი საადმინისტრაციო და საგანმანათლებლო მუშაობისა, მათ მაინც მნიშვნელოვანი როლი

ითამაშეს დაწყებითი სკოლების პედაგოგთა და კერძო მასწავლებელთა მომზადების საქმეში.

საქართველოში პირველი სპეციალური პედაგოგიური სასწავლებელი შეიქმნა 1866 წელს. ეს სკოლა გახსნა კავკასიაში მართლმადიდებელი ქრისტიანობის აღმდგენელმა საზოგადოებამ და სკოლის დანიშნულებას წარმოადგენდა აღნიშნული საზოგადოების სასწავლებლებისათვის მასწავლებელთა მომზადება. მაგრამ სინამდვილეში, ეს სკოლა მასწავლებლებს ამზადებდა არა მხოლოდ რელიგიურ, არამედ განათლების სამინისტროს დაწყებითი სასწავლებლებისათვისაც. სასწავლებელი თავდაპირველად სამი კლასისაგან შედგებოდა, იღებდნენ დაწყებით სკოლადამთავრებულებს. 1871 წლიდან იგი გადაკეთდა საოსტატო სამასწავლებლო ინსტიტუტად და ალექსანდრე II-ის სახელი ეწოდა. სამასწავლებლო ინსტიტუტი ამზადებდა მასწავლებლებს ჯერ ამიერკავკასიის საქალაქო, ხოლო შემდეგ უმაღლესი დაწყებითი სასწავლებლებისათვის. სწავლების ხანგრძლივობა იყო 4 წელი და მიმდინარეობდა რუსულ ენაზე. **ქართული ენა არასავალდებულო იყო, კვირეული დატვირთვით 4 სთ.** სკოლაში მიღება ხდებოდა საკონკურსო გამოცდების წესით, ირიცხებოდნენ მოსწავლეები, რომელთაც სამაზრო ან საქალაქო სასწავლებლები ჰქონდათ დამთავრებული. სამასწავლებლო სკოლასთან არსებობდა ერთკლასიანი სასწავლებელი, რომელიც შემდგომში ჯერ ორკლასიანად, ხოლო შემდეგ, 1882 წლიდან საქალაქო სასწავლებლად გადაკეთდა. პედაგოგიური ციკლის საგნებიდან ისწავლებოდა პედაგოგიკა, სასკოლო ჰიგიენა და პედაგოგიური პრაქტიკა. **ალექსანდრე II-ს სამასწავლებლო ინსტიტუტი ატარებდა რუსეთის პოლიტიკას ამიერკავკასიაში და ცხადია, სწავლების კურსი არ იყო შეფარდებული კავკასიის ადგილობრივ პირობებთან, არასავალდებულოდ ისწავლებოდა ადგილობრივი ენები, ხოლო კავკასიის ისტორია, გეოგრაფია, ეთნოგრაფია საერთოდ არ ისწავლებოდა. მომავალი პედაგოგისათვის, რომელსაც მუშაობა კავკასიაში მოუხდებოდა, სავალდებულო არ იყო ადგილობრივი მხარის, ხალხის, კულტურისა და ენების ცოდნა.**

თბილისის ალექსანდრეს სახელობის სამასწავლებლო ინსტიტუტმა 1872 წლიდან 1915 წლამდე 690 მასწავლებელი გამოუშვა. მათ შორის: რუსი - 471, ქართველი - 172, სომეხი - 68, აზერბაიჯანელი 13, მთიელი - 14, სხვა ეროვნების - 80.

თბილისის სამასწავლებლო ინსტიტუტმა იარსება 1919 წლამდე, ხოლო 1919 წელს, დამოუკიდებელი საქართველოს პერიოდში, შეუერთდა ახლად დაარსებულ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს. **სუნივერსიტეტის საპედაგოგიო ინსტიტუტს სათავეში ედგა პროფესორი დიმიტრი უზნაძე.**

დაწყებითი სკოლებისათვის მასწავლებელთა მომზადების საქმეს საქართველოში ემსახურებოდა რუსეთის მთავრობის მიერ აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოში გახსნილ გორისა და ხონის საოსტატო სემინარიებიც. გორის საოსტატო სემინარია გაიხსნა 1876 წელს. მის დანიშნულებას შეადგენდა მასწავლებელთა მომზადება ამიერკავკასიის დაწყებითი სკოლებისათვის და ამიტომაც მას «ამიერკავკასიის საოსტატო (სამასწავლებლო) სემინარია» ეწოდებოდა. საოსტატო სემინარიაში მოსწავლეებად მიღებული უნდა ყოფილიყვნენ არა მარტო ქართველები და რუსები, არამედ სომხებიც და თათრებიც. სწავლების ხანგრძლივობა 4 წელს შეადგენდა, სწავლება მიმდინარეობდა რუსულ ენაზე. სემინარიასთან არსებობდა ქართული, რუსული, სომხური და აზერბაიჯანული დაწყებითი სკოლები, სადაც სემინარიის მოსწავლეები გადიოდნენ პედაგოგიურ პრაქტიკას. ამასთანავე, სემინარიას ჰქონდა ორი საცხოვრებელი პანსიონი - ქრისტიანი და მუსულმანი მოსწავლეებისათვის. საოსტატო სემინარიაში იღებდნენ ორკლასიან დაწყებით სკოლადამთავრებულ მოსწავლეებს. ამას

ემატებოდა ერთი წელი მოსამზადებელი და 3 წელი სასწავლო კურსი. ე.ი. სემინარიის კურსდამთავრებულები სულ 8-9 წელი სწავლობდნენ, რის საფუძველზეც ენიჭებოდათ მასწავლებლობის უფლება. მაშინ როცა, ვაჟთა და ქალთა გიმნაზიაში სწავლება 11-12 წელი გრძელდებოდა, რაც ფაქტობრივად იმას ნიშნავს, რომ მათ უფრო უკეთესი ცოდნა ჰქონდათ, თუმცა მასწავლებელთა მომზადების სპეციალურ საგნებს არ გადიოდნენ. საოსტატო სემინარია კურსდამთავრებულებს არ ანიჭებდა უმაღლეს სასწავლებელში შესვლის უფლებას. პედაგოგიური ციკლის საგნებიდან დასაწყისში ისწავლებოდა პედაგოგიკა და პედაგოგიური პრაქტიკა, ხოლო შემდეგ, ცალკეული საგნების სწავლების მეთოდებიც. აღსანიშნავია, რომ საოსტატო სემინარიის მუშაობაში მნიშვნელოვანი ადგილი ეჭირა ორწლიან პედაგოგიურ პრაქტიკას. პრაქტიკის პროგრამაში შედიოდა დაწყებითი სკოლის მასწავლებლის მუშაობის შესწავლა, სანიმუშო გაკვეთილების მოსმენა, საცდელი და დამოუკიდებელი გაკვეთილების მომზადება და ჩატარება, სასწავლო დოკუმენტაციის გაცნობა, ასევე, სემინარიელებს ევალუბოდათ დაწყებითი სასწავლებლის სახელმძღვანელოების ანალიზი. სემინარიელების მიერ მეორე წლის ბოლოს ჩატარებული სამი დამოუკიდებელი გაკვეთილის გარჩევა და საბოლოო შეფასება ხდებოდა პედაგოგიური საბჭოს სხდომაზე, რის შემდეგაც გამოჰქონდათ დადგენილება მოსწავლის გამოსაშვებ გამოცდებზე დაშვებისა, თუ არ დაშვების შესახებ. გორის საოსტატო სემინარია დაიხურა 1918 წ. ამ სემინარიაში სხვადასხვა დროს სწავლობდნენ ვაჟა ფშაველა, ნიკო და თედო რაზიკაშვილები, ლადო აღნიაშვილი, ნიკო ჯანაშია და სხვა.

ხონის საოსტატო სემინარია გაიხსნა 1881 წელს, მას ოფიციალურად ქუთაისის საოსტატო სემინარია ეწოდებოდა. სწავლების ხანგრძლივობა იყო 4 წელი, 1 მოსამზადებელი და 3 ძირითადი. სემინარიასთან არსებობდა დაწყებითი სასწავლებელი, სადაც გადიოდნენ პედაგოგიურ პრაქტიკას. სემინარიას ჰქონდა ფუნდამენტური ბიბლიოთეკა, პედაგოგიური კაბინეტი, ფიზიკის კაბინეტი, სასულე და სიმებიანი ორკესტრი, კლასი ღია ცის ქვეშ. კონტიგენტის შერჩევა, სასწავლო გეგმა და კურსდამთავრებულის სტატუსი ანალოგიური იყო გორის საოსტატო სემინარიისა. დაიხურა 1921 წელს.

საშუალო სკოლებისათვის პედაგოგიურ კადრებს ასევე ამზადებდნენ ქალთა უმაღლეს კურსებზე (1909 წ), ხოლო სამრევლო-საეკლესიო სკოლებისათვის - სასულიერო სასწავლებლებში. საქართველოში ასეთი სასწავლებლები არსებობდა თბილისში (1817 წ), გორში (1818 წ), თელავში (1817 წ), ქუთაისში (1821 წ), მარტვილში (1830 წ), ოზურგეთში (1877წ). სასულიერო სასწავლებლების მასწავლებლებს ამზადებდა თბილისის (1817 წ) და ქუთაისის (1894 წ) სასულიერო სემინარიები.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამ პერიოდში საქართველო რუსეთის სახელმწიფოს დაქვემდებარებაში იყო, და მაშასადამე, აქ არსებული სასწავლებლები ანალოგიური იყო რუსეთის სასწავლებლებისა და რაც მთავარია, რუსეთის სახელმწიფო ამ სასწავლებლებში თავის პოლიტიკას ატარებდა და, ცხადია, არ ითვალისწინებდა საქართველოსა და ქართული საზოგადოების მოთხოვნებს. იგი ყველა ზემოთ ჩამოთვლილ სასწავლებლებში რუსეთის პოლიტიკის გამტარებელი ერთგული ქვეშევდომების აღზრდას ცდილობდა.

XX საუკუნის დასაწყისიდან საქართველოს სახალხო განათლების სისტემაში სერიოზული ცვლილებები დაიწყო. 1909 წელს თბილისში, კერძო პირთა ინიციატივით, დაარსდა პირველი უმაღლესი სკოლა - «ქალთა უმაღლესი კურსები», რომელიც შემდგომში ამიერკავკასიის კერძო ინსტიტუტად გადაკეთდა, იარსება 1920 წლამდე. 1917 წელს, ასევე კერძო ინიციატივით დაარსდა თბილისის პოლიტექნიკური

ინსტიტუტი (სწავლება რუსულ ენაზე მიმდინარეობდა), ხოლო 1918 წელს, ივანე ჯავახიშვილის და სხვა ქართველ მეცნიერთა და მოღვაწეთა ინიციატივით, დაარსდა თბილისის უნივერსიტეტი, რომელმაც სათავე დაუდო ეროვნული კადრების მომზადებას საქართველოში.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, თბილისის პირველი სამასწავლებლო ინსტიტუტი 1919 წელს გადაკეთდა “თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საპედაგოგიო ინსტიტუტად”. 1921 წ. 29 ივლისს უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭოს დადგენილებით უნივერსიტეტის სიბრძნისმეტყველებისა და სამათემატიკო-საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტები გაერთიანდა ერთ პედაგოგიურ ფაკულტეტად, რომელიც გაერთიანების მიუხედავად ორი განყოფილებისაგან შედგებოდა - სიბრძნისმეტყველებისა და სამათემატიკო-საბუნებისმეტყველო, თითოეულ განყოფილებას ჰყავდა თავისი თავმჯდომარე და მდივანი. პედაგოგიური ფაკულტეტის დეკანად დამტკიცებულ იქნა პროფ. კ. კეკელიძე, მდივანად დოც. ზ. ყანჩაველი. 1922 წლის 30 ივნისს უნივერსიტეტთან არსებული საპედაგოგიო ინსტიტუტი გადაკეთდა საპედაგოგიო ფაკულტეტის *ინსტიტუტად და მისი კურსის გავლა სავალდებულო იყო იმ სტუდენტებისათვის, რომლებიც საპედაგოგიო სარბიელზე აპირებდნენ მოღვაწეობას.* აღნიშნულ ინსტიტუტთან გაიხსნა ე.წ. მთლიანი შრომის სკოლის ტიპის საცდელი სკოლა, რომლის ხელმძღვანელობა დაევალია ინსტიტუტის დირექტორს, პროფ. დ. უზნაძეს. 1923 წლის ბოლოს ინსტიტუტი დაიხურა და სტუდენტთა უმრავლესობა პედაგოგიურ ფაკულტეტზე გადავიდა.

1925 წლიდან დაიწყო საბჭოთა სახელმწიფოს გენერალური ხაზის გატარება განათლების სფეროში, რამაც, ცხადია, უპირველესი დარტყმა თბილისის უნივერსიტეტს მიაყენა. დაიწყო უნივერსიტეტის სტრუქტურის, სწავლების მეთოდებისა და პროფესორ-მასწავლებელთა კრიტიკა. სახელმწიფო სამეცნიერო საბჭოს პედაგოგიურმა სექციამ შეიმუშავა პროექტი, რომლის მიხედვით პედაგოგიური ფაკულტეტის ფილოსოფიური, ფსიქოლოგიური და ისტორიის დარგები უნდა გაუქმებულიყო. ამ პროექტის გამო, 1925 წლის შემოდგომაზე ივანე ჯავახიშვილი განათლების სახალხო კომისარიატში გზავნის მოხსენებით ბარათს, რომელშიც წერს: «რატომ უნდა დანგრეული იქნეს პედაგოგიური ფაკულტეტი და განადგურებული ის დიდი მუშაობა და მოღვაწეობა, რომელიც ამ შვიდი წლის განმავლობაში გაწეული იყო და დიდის ენერგიით მოპოვებულია? მასწავლებლის მოწოდება და წოდება იმდენად მაღალი და დიდია, რომ ის ვითარცა მომავალი თაობის აღმზრდელი საუკეთესოდ და ფართოდ უნდა იყოს განათლებული, თავისი სპეციალობის მეცნიერების უკანასკნელი მიღწეულობათა მცოდნე და მისი წარმატების თვალყურის მდევნელი. მხოლოდ ასეთი პირი აასრულებს პირნათლად თავის მოვალეობას. ამიტომ მას შესაფერისი მომზადება უნდა ჰქონდეს და პედაგოგიური ფაკულტეტების პროგრამას გამარტივება კი არა, პირიქით გაფართოება სჭირდება». ამონარიდი ივანე ჯავახიშვილის წერილიდან, ნათლად გვიჩვენებს დიდი მეცნიერის დამოკიდებულებას მასწავლებლის პროფესიისა და მისი მომზადების საქმისადმი.

წერილი რეაგირების გარეშე დარჩა. დაიწყო უნივერსიტეტების ფაკულტეტების ინსტიტუტებად დაშლა. 1930 წლის 7 ივლისს დადგენილებით ჩატარდა თსუ-ს რეორგანიზაცია. მის ბაზაზე შეიქმნა 4 სპეციალური სასწავლო ინსტიტუტი. მათ შორის პედაგოგიური ინსტიტუტი. 1930-1931 სასწავლო წელს პედაგოგიურ ინსტიტუტს, ჩამოყალიბების დროს, 6 ფაკულტეტი ჰქონდა: ფიზიკა-მათემატიკის, საბუნებისმეტყველო-ბიოლოგიური და გეოგრაფია-გეოლოგიური. შემდგომში დაემატა: ენისა და

ლიტერატურის (ქართული და ევროპული), საზოგადოებრივ-ეკონომიური (ფილოსოფიურ-ისტორიული და ეკონომიური განყოფილებებით), ფილოლოგიურ-პედაგოგიური (პედაგოგიური, სკოლამდელი და სასკოლო აღზრდის განყოფილებებით), სახვითი ხელოვნების. 1930 წლის ნოემბრისათვის პედაგოგიურ ინსტიტუტში 49 პროფესორია, მათ შორის ნ. მუსხელიშვილი, ალ. ჯავახიშვილი, კ. კეკელიძე, ს. ხუნდაძე, კ. ბაქრაძე, დ. კაკაბაძე და სხვა. პროფესორთა პირველ კოლეგიას (8 წევრი) მეთაურობს ივანე ჯავახიშვილი. როგორც ვხედავთ, ამ უმძიმეს პერიოდში, სწორედ პედაგოგიურმა ინსტიტუტმა იტვირთა ძირითადი ჰუმანიტარული სპეციალობებისა და დისციპლინების თავმოყრა. უნივერსიტეტის ბაზაზე ინსტიტუტების შექმნამ წარმოშვა საფრთხე ფუნდამენტური მეცნიერების დარგში მომუშავე ძალთა დაქსაქსვისა და სამეცნიერო კვლევითი მუშაობის შეფერხებისა. საბედნიეროდ, ყველაფერი მალე ჩადგა თავის კალაპოტში. 1933 წლის 8 იანვარს საქართველოს სსრ ცაკმა და სახკომსაბჭომ მიიღო დადგენილება, რომლის საფუძველზეც საფინანსო-ეკონომიური ინსტიტუტის, საბჭოთა მშენებლობისა და სამართლის ინსტიტუტის და ნაწილობრივ პედაგოგიური ინსტიტუტის ბაზაზე მოეწყო ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. ამჯერად სწავლების ვადა განისაზღვრება 4-5 წლით და შეიქმნა 5 ფაკულტეტი სხვადასხვა განყოფილებებით და სექციებით (სულ 24 სექცია). უნივერსიტეტში, 1930 წლიდან ცალკე ერთეულად არსებული *პედაგოგიკის კათედრა 1933 წლიდან ემსახურება ყველა ფაკულტეტს და შესაბამისად უნივერსიტეტის ყველა კურსდამთავრებულს ენიჭება მასწავლებლის წოდება.*

როგორც ვხედავთ, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, თითქმის გახსნის დღიდან, მასწავლებელს ამზადებს სპეციალური ფაკულტეტი და მისი წოდება ენიჭება მხოლოდ იმ პირებს, რომლებიც ამ ფაკულტეტს გაივლიან. იმ დროინდელ მსოფლიოში არსებული მასწავლებლის მომზადების სისტემებიც სწორედ ასეა აგებული. XX საუკუნის 30-იანი წლებიდან საბჭოთა კავშირის და მათ შორის საქართველოს განათლების სისტემაც ძირეულად იცვლება და ატარებს ქვეყნის პოლიტიკის ინტერესებს. მასწავლებლის მომზადების სისტემაც განსხვავებულია მსოფლიოს დანარჩენი ქვეყნების სისტემებისაგან, სადაც მასწავლებლებს ამზადებენ უნივერსიტეტებთან არსებული სპეციალური ფაკულტეტები, განყოფილებები და კოლეჯები და მასწავლებლის კვალიფიკაცია ენიჭებათ მხოლოდ იმ პირებს, ვინც თავიანთი სურვილის შესაბამისად გაივლიან აღნიშნულ ფაკულტეტებსა და კურსებს.

1933 წელს მთავრობის დადგენილებით პედაგოგიური ინსტიტუტი გადატანილ იქნა ქუთაისში. ინსტიტუტში შეიქმნა შემდეგი განყოფილებები: 1. ფიზიკა-მათემატიკური განყოფილება; 2. საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა განყოფილება; 3. ისტორიული-ლიტერატურული განყოფილება; 4. პედაგოგიურ-პედოლოგიური განყოფილება. სწავლების ვადა პედაგოგიურ ინსტიტუტში 4 წლით განისაზღვრა.

ქუთაისის პედაგოგიური ინსტიტუტის გახსნას მოჰყვა საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე პედაგოგიური ინსტიტუტების დაარსება, კერძოდ, გაიხსნა ცხინვალის (1932 წ), სოხუმის (1932 წ), თბილისის (1935 წ, პუმკინის სახელობის), ბათუმის (1935 წ), გორის (1935 წ), თელავის (1939 წ), ზუგდიდის (1939 წ, იარსება 1952 წლამდე), პედაგოგიური ინსტიტუტები, თბილისის სომხურ-აზერბაიჯანული სამასწავლებლო (1939 წ, რომელიც შემდგომ შეუერთდა თბილისის პედაგოგიურ ინსტიტუტებს).

აღსანიშნავია, რომ ეს პედაგოგიური ინსტიტუტები უნივერსიტეტმა დააყენა ფეხზე. წლების განმავლობაში, უნივერსიტეტის ხანდაზმული პროფესორ-მასწავლებლები კვირეებს მოგზაურობაში ატარებდნენ და დაუზარებლად ემსახურებოდნენ მომავალი

მასწავლებლის აღზრდის საქმეს ქუთაისსა თუ ბათუმში, გორსა თუ თელავში. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა გადამწყვეტი როლი შეასრულა აგრეთვე ამ ინსტიტუტებისათვის პროფესორ-მასწავლებელთა მომზადების საქმეში. ხოლო თავად უნივერსიტეტში, მასწავლებელთა მომზადების საქმეს 1933 წლიდან ემსახურებოდა პედაგოგიკის კათედრა. როგორც ზემოთ ნათქვამიდან ჩანს, საბჭოთა პერიოდის საქართველოში და ზოგადად მთელ საბჭოთა კავშირში საშუალო სკოლის მასწავლებლებს ამზადებდნენ უნივერსიტეტები და პედაგოგიური ინსტიტუტები.

ცალკე უნდა აღინიშნოს მასწავლებლის პროფესიული მომზადება სკოლამდელი აღზრდის სექტორისათვის. XX საუკუნის 20-იან წლებში, საქართველოს იმჟამინდელმა სახალხო განათლების კომისარიატმა თბილისსა და სხვა ქალაქებში დააარსა პედაგოგიური სასწავლებლები, რომლებსაც უნდა მოემზადებინათ სკოლამდელი დაწესებულებების აღზრდელები და დაწყებითი კლასების მასწავლებლები. თბილისის პედაგოგიური სასწავლებელი 1923 წელს დაარსდა და მას თბილისის პედაგოგიური ინსტიტუტი ეწოდა, სწავლების ხანგრძლივობა 4 წელი იყო. შემდგომში ინსტიტუტი ორად გაიყო და მასთან ერთად, 1935 წ. ჩამოყალიბდა ა.ს. პუშკინის სახელობის პედაგოგიური ინსტიტუტი. ამ დროიდან, 1935 წლიდან, პედაგოგიურ ინსტიტუტს იაკობ გოგებაშვილის სახელი ეწოდა და იგი ბოლო წლებამდე ემსახურებოდა სკოლამდელი აღზრდისა და დაწყებითი სკოლის მასწავლებლების მომზადებას საქართველოში.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ საქართველოში არსებობდა პედაგოგიური ტექნიკუმები (თბილისის ინდუსტრიულ-პედაგოგიური ტექნიკუმი, საქართველოს ფიზიკური კულტურის ტექნიკუმი), რომლებიც ამზადებდნენ დაწყებითი სკოლისა და არასრული საშუალო სკოლის (IV-VIII) ფიზკულტურის, ხატვისა და ხაზვის მასწავლებლებს, პროფესიული სასწავლებლის საწარმოო სწავლების ოსტატებს. ეს სასწავლებლები იღებოდნენ საშუალო სკოლა- და რვაკლასდამთავრებულებს. რვაკლასდამთავრებულთათვის სწავლა 3-4 წელი იყო, პარალელურად ეუფლებოდნენ ზოგადსაგანმანათლებლო საშუალო სკოლის კურსს. საშუალო სკოლადამთავრებულთათვის სწავლა 2 წელი იყო. პედაგოგიური ტექნიკუმების კურსდამთავრებული ღებულობდა დიპლომს, რომელიც უფლებას აძლევდა, ემუშავა შესაბამის თანამდებობაზე, ან გაეგრძელებინა სწავლა ნებისმიერ უმაღლეს სასწავლებელში კონკურსში მონაწილეობის შედეგად. შემდგომში პედაგოგიური სასწავლებლებისა და ტექნიკუმების რაოდენობა მნიშვნელოვნად შემცირდა, რადგან მათი ფუნქცია პედაგოგიურ ინსტიტუტებს დაეკისრა.

XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან მოხდა საქართველოში არსებული სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტების რეორგანიზაცია და მათ პედაგოგიური უნივერსიტეტები ან უბრალოდ, უნივერსიტეტები ეწოდათ. შესაბამისად შეიცვალა მათი სასწავლო გეგმებიც. გარდა ამისა, გაჩნდა ძალზე ბევრი არასახელმწიფო ინსტიტუტი და დამოუკიდებელი უნივერსიტეტი, რომლებიც ამზადებენ სკოლამდელი აღზრდის, დაწყებითი და საშუალო სკოლების მასწავლებლებს. **ამასთანვე მასწავლებელთა მომზადების უმნიშვნელოვანეს კერად, ცხადია, რჩებოდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.** ამგვარად, საქართველოში მასწავლებელთა პროფესიული მომზადება ძირითადად უნივერსიტეტებში ხდებოდა, რაც თითქოსდა ამაღლებს მასწავლებლის პროფესიულ პრესტიჟსა და მომზადების დონეს. მაგრამ ამ პროცესებს უარყოფითი მომენტებიც ახლავს. კერძოდ, საუნივერსიტეტო მომზადების საერთო სისტემაში მასწავლებლის მომზადება რიგით მოვლენად იქცა და ამ პროცესმა შეამცირა განსაკუთრებული ყურადღების დათმობა ამ მეტად საპატიო პროფესიისადმი. ხშირ შემთხვევაში

უნივერსიტეტის შესაბამისი ფაკულტეტები და სტუდენტები პედაგოგიური ციკლის საგნებს არასპეციალურ საგნებად მიიჩნევენ და გადატვირთული სასწავლო გეგმების პირობებში, ყოველნაირად ცდილობდნენ ამ საგანთა დატვირთვის შემცირებას. ასევე უარს ამბობდნენ პედაგოგიური პრაქტიკების განსაზღვრულ ვადებში ჩატარებაზე, იმიზეზებდნენ რა სასწავლო გეგმის გადატვირთვას.

სრულიად ნათელი გახდა, რომ მასწავლებელთა განათლების პროცესი ცვლილებებს საჭიროებდა. საჭირო იყო ახალი, თანადროული სტანდარტების შესაბამისი მასწავლებლის მომზადება. ქვეყანაში დაიწყო კიდევ განათლების რეფორმა. მმარამ ვიდრე შეიქმნებოდა მასწავლებელთა განათლების საკანონმდებლო ბაზა, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა სერიოზული ცვლილებები შეიტანა მასწავლებელთა განათლების პროცესში. **კერძოდ, 2002/03 წლიდან უნივერსიტეტი გადავიდა იმ დროს მსოფლიოში აპრობირებულ მასწავლებელთა მომზადების 60 კრედიტიან პარალელური მომზადების მოდელზე, რომელიც არჩევითობის პრინციპზე იყო დაფუძნებული. ანუ, საქართველოში პირველად დაირღვა სახელმწიფო უნივერსიტეტების მიერ მასწავლებელთა მომზადების სავალდებულო სისტემა და სტუდენტს მიეცა უფლება საკუთარი სურვილით აერჩია მასწავლებლის პროფესია. ბაკლავრიატში სწავლების პროცესში გაეწიო 60 კრედიტიანი მასწავლებლის მომზადების პროგრამა და საბაკლავრო დიპლომის პარალელურად მიეღო დიპლომი მასწავლებლის კვალიფიკაციით. ამ ცვლილებებით უნივერსიტეტმა სერიოზული ნაბიჯი გადადგა მასწავლებლის მომზადების საქმეში. ამ პროგრამით 5000-მდე სტუდენტმა მოისმინა პედაგოგიურ დისციპლინათა A ციკლი და მიიღო მოწმობა. ამ სისტემამ უნივერსიტეტში მხოლოდ 2006 წლამდე იარსება, ვინაიდან 2006 წლის 29 თებერვალს დამტკიცებული მასწავლებელთა განათლების კონცეფციის და შემდგომში განათლების კანონის მიხედვით დღეს საბაზო და საშუალო სკოლის მასწავლებელთა მომზადება განათლების მაგისტრატურის დონეზე განისაზღვრა, ხოლო დაწყებითი სკოლის (I-VI კლასები) მასწავლებელთა მომზადება განათლების ბაკლავრიატის დონეზე ხდება.**

განათლების რეფორმის პირობებში სახელმწიფომ მასწავლებელთა განათლება რეგულირებად დარგად გამოაცხადა. ცხადია, ეს მოვლენა მისასალმებელია და ადეკვატურადაც იქნა აღქმული მასწავლებელთა მომზადების პროცესით დასაქმებული საზოგადოების მიერ. ამიერიდან, სახელმწიფო არეგულირებს და პრიორიტეტს ანიჭებს ქვეყნისათვის ისეთი მნიშვნელოვანი კადრის მომზადებას, როგორცაა სკოლის მასწავლებელი. ამასთანავე, განათლების კანონმა საბაზო სკოლის მასწავლებლის მომზადება მაგისტრატურის დონეზე განსაზღვრა. თავისთავად ესეც მისასალმებელი და სასურველი ფაქტია. იმ ფაქტს, რომ სახელმწიფო ზრუნავს მომავალ თაობაზე და სურს მისი აღმზრდელი არა ბაკლავრი, არამედ სერიოზული სპეციალისტი, კერძოდ, მაგისტრი იყოს, ოპონენტი მნელად მოეძებნება. ხაზი უნდა გაესვას კიდევ ერთ გარემოებას. კანონით განისაზღვრა, რომ მასწავლებელი არა რომელიმე სპეციალობის მაგისტრი, არამედ განათლების მაგისტრი უნდა იყოს. როგორც იქნა კანონის დონეზე გადაწყდა, რომ მასწავლებლობა არ ნიშნავს მხოლოდ საგნის ცოდნას, იგი კიდევ ამ საგნის სწავლების მეთოდებისა და ტექნოლოგიების ცოდნას, პროფესიული უნარების გამომუშავებასაც გულისხმობს. ყოველივე ამას კი სერიოზული პედაგოგიური მომზადება სჭირდება. მასწავლებელთა მომზადებისადმი ამგვარი დამოკიდებულება მისასალმებელია, მაგრამ ვიდრე ეს კანონმდებლობის დონეზე გადაწყდებოდა, საჭირო იყო დაფიქრება მოსალოდნელ შედეგებზე, ე.წ. რისკ-ფაქტორებზე, რაც თავის მხრივ

ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობითაა განპირობებული. ქართველი მოსახლეობის ეკონომიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე, ბაკალავრთა უდიდესი ნაწილისათვის სრულიად დაუძლეველ ფაქტორად იქცა მაგისტრატურაში სეროზული თანხის გადახდა, მით უფრო ისეთი დაბალანაზღაურებადი და რთული პროფესიის მოსაპოვებლად, როგორცაა საშუალო სკოლის მასწავლებელი. ჩვენ მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგად, დღევანდელი მონაცემებით ქვეყნის მასშტაბით 200 მასწავლებელი მზადდება, მაშინ როცა სოციალური კვლევის ინსტიტუტის მონაცემებით 500-700 მასწავლებელი ბუნებრივი დინებით გაედინება სკოლიდან. სრულიად ნათელია, რომ უახლოეს პერიოდში კადრის კატასტროფული დეფიციტი გვექნება (თუ უკვე არ გვაქვს) და მოგვიწევს სკოლების დაკომპლექტება კადრით, რომელსაც არანაირი პედაგოგიური განათლება არ ექნება. საგულისხმოა, რომ ბოლონის პროცესი, რომლის წევრი საქართველო 2005 წელს გახდა, მასწავლებელთა მომზადების რამდენიმე მოდელს გვთავაზობს, სახელმწიფომ უნდა იფიქროს ამ მოდელეზზე და უნივერსიტეტებს ისინი მთელი მრავალფეროვნებით, არჩევითობის პრინციპით, რეგიონალური თავისებურებების გათვალისწინებით შესთავაზოს. სხვაგვარად საქმე წინ ვერ წავა.

ამავე დროს უნდა გაიზარდოს სტუდენტთა მოტივაცია ამ დარგისადმი, რასაც სახელმწიფოს მიერ სეროზული ნაბიჯების გადადგმა სჭირდება. როგორც საკანონმდებლო ბაზის დახვეწის, ისე მასწავლებელთა ანაზღაურების და პროფესიის პრიორიტეტულობაზე ზრუნვის მიმართულებით.

როგორ ზემოთ წარმოდგენილი მასალებიდან ჩანს, საქართველომ მასწავლებელთა პროფესიული მომზადების სისტემების მრავალი ცვლილება განიცადა, მეფის რუსეთიდან დაწყებული, დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობის (1918-1921 წ.წ.), საბჭოთა ხელისუფლების და უკანასკნელ 2 ათწლეულში კვლავ დამოუკიდებელი საქართველოს ხელისუფლების რეფორმებით.

დასკვნა

ამჟამად ჩვენი ქვეყანა კვლავ სეროზული გარდაქმნებისა და რეფორმების გზაზე დგას. ამ გარდაქმნებში აუცილებელია საკუთარი ტრადიციებისა და გამოცდილებების, საჭიროებების გათვალისწინება. რეფორმა მტკივნეული პროცესია, იგი ობიექტურებით იწვევს ღირებულებების გადაფასებას და ნგრევას. ამიტომ რეფორმის გამტარებელი უწყებები ამ პროცესს ძალზე ფრთხილად და გულისხმიერებით უნდა ეკიდებოდნენ. მათ უნდა ახსოვდეთ, რომ ადვილია კანონებისა და დადგენილებების წერა, მაგრამ ძნელია ამ კანონების შედეგების პროგნოზირება, და რაც ყველაზე მთავარია, ძნელი და უმძიმესია მასწავლებლის რეალური საქმიანობა, რომელსაც მძიმე სოციალურმა და ეკონომიკურმა პირობებმა ისედაც გაურთულა მდგომარეობა. ძნელია მასწავლებლისათვის ახალი სოციალური პროგრამის ასე სწრაფად შეთვისება სეროზული მომზადებისა და თანადგომის გარეშე. ვფიქრობთ, ეს საქმე ყველამ ერთად, დიდი რუდუნებით, ერთმანეთის პრობლემების გათვალისწინებით უნდა ვაკეთოთ.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გ. თავზიშვილი, რჩეული ნაწერები, 3 ტომი, თბ., 1974
2. ს. სიგუა, სახალხო განათლება რევოლუციამდელ საქართველოში, თბ., 1969
3. ქართული პედაგოგიკის ისტორია, გ. სიხარულიძის რედაქტორობით, თბ., 1974
4. ვ. გაგუა, სახალხო განათლება მე-19 საუკ. რეფორმის შემდგომ საქართველოში, თბ., 1974
5. ს. ჯორბენაძე, თბილისის უნივერსიტეტის მოკლე ისტორია, თბ., 1988
6. ვ. ქაჯაია, გამოჩენილი ქართველი პედაგოგები, თბ., 1973
7. ი. ჭკუასელი, ჟურნალი “განათლება” და მისი ადგილი ქართული პედაგოგიკური აზროვნების განვითარებაში, თბ., 1981
8. ო. ქინქლაძე, ქართული დემოკრატიული პედაგოგიკის ჩამოყალიბება, თბ., 1974

Article received: 2009-06-09